

SOCIALINIS DARBAS SU JAUNUOLIAIS, LEIDŽIANČIAIS LAIKĄ GATVĖJE

Prof. dr. Vida Gudžinskienė

Mykolo Romerio universitetas
Edukologijos ir socialinio darbo institutas
Ateities g. 20, LT-08303 Vilnius, Lietuva
Telefonas (8 5) 271 4716
El. Paštas: vida.gudzinskiene@mruni.eu

Nerijus Ramanauskas

VšĮ Paparčių šv. Juozapo šeimos namai
Dominikonų g. 20, LT- 56438 Paparčiai, Kaišiadorių r.
Telefonas (8 670) 59698
El. paštas: ramanauskas.nerijus@gmail.com

*Pateikta 2017 m. kovo 7 d.
Parengta spausdinti 2017 m. balandžio 26 d.*

DOI:10.13165/SD-17-15-1-02

Anotacija

Straipsnyje analizuojami teoriniai ir praktiniai socialinių darbuotojų darbo su gatvės jaunimu aspektai. Socialinis darbas su gatvės jaunimu – ypač kryptingas darbas, kurio metu mezgami santykiai tiek su jaunuolių grupėmis, tiek su atskirais jaunais žmonėmis šių žmonių lankymosi (laisvalaikio leidimo) vietose ir įvairiomis formomis teikiama socialinė, asmeninė, ugdomoji pagalba, nukreipiama į jau esančias organizacijas ar institucijas. Gatvės socialinio darbo tikslas – užkirsti kelią jaunų žmonių išstūmimo ir (ar) pasitraukimo iš visuomenės procesų, mažinti jų socialinę atskirtį ir, pasinaudojant bendruomeniniais ištekliais, siekti jų integracijos. Tyrimo objektas: socialinio darbuotojo pagalba laiką gatvėje leidžiantiems jauniems žmonėms. Straipsnio tikslas – atskleisti socialinio darbo su jaunuoliais, leidžiančiais laiką gatvėje, specifiką. Uždaviniai: 1) pateikti socialinio darbuotojo, dirbančio su gatvėje laiką leidžiančiu jaunimu, teorines prielaidas ir praktiką remiantis Lietuvos ir Vokietijos darbo gatvėje veiklos aprašais; 2) atskleisti socialinio darbo su jaunuoliais leidžiančiais laiką gatvėje specifiką, išryškinti socialinių darbuotojų pagal-

bos jauniems žmonėms, leidžiantiems laiką gatvėje specifiskumą ir jų vaidmenis, remiantis socialinių darbuotojų patirtimi. Tyrimo metodai: teoriniai – mokslinės literatūros ir dokumentų analizė; empiriniai – pusiau struktūruoto interviu ir turinio (content) analizės metodai. Tyrime dalyvavo 5 socialiniai darbuotojai dirbantys su gatvės jaunimu.

Pristatant Lietuvos ir Vokietijos šalių patirtį su gatvės jaunimu, pabrėžtina, kad abi šalys neturi konkretaus įstatymo reglamentuojančio socialinį darbą gatvėje. Tačiau Vokietijos Sozialgesetzbuch (socialinės pagalbos įstatymas), atskirame paragrafe yra nurodyta, kad su vaikais ir jaunuoliais turi būti dirbamas socialinis darbas (<http://www.sozialgesetzbuch-sgb.de/sgbviii/13.html>). Lietuvoje, panašaus įstatymo ar išaiškinimo nėra, tačiau pradžia padaryta: 2010 m. patvirtinta Atvirųjų jaunimo centrų ir erdvių koncepcija, kurioje numatoma, kad jaunimo darbuotojai gali veikti ne tik darbo su jaunimu organizacijoje, bet ir kitoje aplinkoje (parkuose, gatvėje, prekybos centrų priegose ir pan.).

Empiriniu tyrimu nustatyta, kad su gatvės jaunimu dirba komanda, kurių sudaro bent trys žmonės. Gatvėje visuomet dirba dviese: vyras ir moteris. Trečias žmogus dalyvauja komandiniuose pasitarimuose biure, kuriuos jis stebi, atkreipdamas dėmesį į tai, kaip gatvės darbuotojai yra įsitraukę į veiklą, kiek vadovaujasi emocijomis, kiek šaltu protu priima sprendimus. Straipsnyje išryškinama, kokia socialinio darbuotojo, dirbančio su jaunuoliais gatvėje, vaidmenų raiška (kaip jis atlieka tarpininko, konsultanto, palydėjo (palaikytojo) ir pagalbos teikėjo vaidmenis). Tiriamieji pažymėjo, kad gatvėje dirbantiems socialiniams darbuotojams svarbu gerai žinoti tiek valstybines, tiek ir nevyriausybinės organizacijas, esančias tame mikrorajone. Socialiniai darbuotojai, dirbantys socialinį darbą su jaunuoliais, leidžiančiais laiką gatvėje, pasižymi tikėjimu žmogumi ir nori padėti kiekveinam jaunuoliui atrasti savo stipriąsias puses, įgyti daugiau pasitikėjimo savimi, jie tiki, kad geresnis gyvenimas gali tapti jaunuolių realybe.

Reikšminiai žodžiai: darbas su jaunimu gatvėje, jaunuoliai leidžiantys laiką gatvėje, socialinis darbuotojas.

Įvadas

Socialinis darbas su gatvės jaunimu – ypač kryptingas darbas, kurio metu kuriami santykiai tiek su jaunuolių grupėmis, tiek su atskirais jaunais žmonėmis šių žmonių lankymosi (laisvalaikio leidimo) vietose, įvairiomis formomis teikiama socialinė, asmeninė, ugdomoji pagalba, jaunuolių nukreipimas į jau esančias organizacijas ar institucijas. Vakarų Europoje darbas gatvėje atsirado XX a. antroje pusėje – po Antrojo pasaulinio karo, o tuo tarpu Rytų ir Vidurio Europoje – tik po 1990 metų. Lietuvoje darbo su gatvės jaunimu pradžia siekia 1996 m. Tuomet Vilniaus Šv. Jono bendruomenės vienuoliai ėmėsi pagalbos vaikams, gyvenantiems Lietuvos sostinės gatvėse. Pradžioje broliai žingsniuodavo Vilniaus gatvėmis, ieškodami benamių vaikų ir siekdami užmegzti pirmąjį kontaktą. Žiemą broliai juos rasdavo prie šilumos trasų, o vasarą – pleistuose miesto namuose. Pamažu pradėjo megzti pasitikėjimas ir broliai pasiūlė vaikams ir jaunuoliams ateiti į pirmąjį „židinį“, įsikūrusį netoli Vilniaus geležinkelio stoties. Vėliau vienuoliai įkūrė keturias kaimo sodybas – Jalovės, Gojaus, Apatiškių ir Jagėlonių (visos Trakų r.), bei 2002 m. amatų mokyklą „Sodžiaus meistrai“ Rūdiškėse, kuriose vaikai globojami, ugdomi ir palydimi į savarankišką gyvenimą (<http://www.svjonovaiikai.lt/lt/istorija>).

Plečiant jaunimo politiką, keliose Lietuvos savivaldybėse buvo įkurti atviri jaunimo centrai, kurių paskirtis buvo vykdyti atvirą darbą su mažiau galimybių turinčiu jaunimu (Atvirųjų jaunimo centrų ir erdvių koncepcija, 2010). Vieni iš pirmųjų profesionalų socialinį darbą gatvėje 2005 m. pradėjo Kauno mieste veikianti nevyriausybinė organizacija „Actio Catolica Patria”. Profesionalus jaunimo socialinis darbuotojas tikslingai ėjo ir dirbo tose vietose, kur būriavosi laisvasis jaunimas (Laureckis ir kt., 2015). Vilniaus Pal. J. Matulaičio socialinio centro socialiniai darbuotojai kelis kartus per savaitę išeina į gatvę, lankosi jaunų žmonių susibūrimo vietose, siūlo atvirą erdvę *SOFKĖ*, tai saugi aplinka socialiniame centre, darbuotojai bendrauja su jaunimu internete, socialiniame tinkle *facebook*. *Sofkė* – tai pagalba 14–20 metų jauniems žmonėms, kurie didžiąją laiko dalį praleidžia gatvėje (<http://www.matulaiciosc.lt/jaunimas/sofke/>).

Mokslininkai, analizuodami jaunimo laiko leidimo gatvėje priežastis, teigia, kad Lietuvoje žemiau skurdo ribos (Kvieskienė, 2005). 2015 metais žemiau skurdo ribos gyveno 22,2 proc. Lietuvos gyventojų (Skurdo rizikos rodikliai, 2016). Skurstančių šeimų vaikai dažnai neturi sąlygų lankyti mokyklą, išsiugdyti elementarius socialinius įgūdžius, jie neturi galimybių pasinaudoti neformalaus ugdymo institucijomis, nes pastarosios yra mokamos. Didžioji dalis skurstančių šeimų vaikų patiria socialinę atskirtį, psichologinį diskomfortą, praleidžia pamokas, meta mokyklą (Kvieskienė, 2005). Gali būti, kad tai priežastis, kodėl jaunimas renkasi gatvę: gatvėje viskas nemokamai, gatvėje visi tampa lygūs, gatvėje jie nepatiria socialinės atskirties. 2013 m. atliktas tyrimas „Palanki aplinka vaikams ir jaunimui: iššūkiai ir galimybės“ (Lietuvos Respublikos užsienio reikalų ministerija ir Lietuvos Respublikos socialinės apsaugos ir darbo ministerija, paslaugas teikia viešoji įstaiga „Europos socialiniai, teisiniai ir ekonominiai projektai“ (ESTEP)) apžvelgia „pažeidžiamo vaiko sąvoką“, kas yra socialinės rizikos vaikai, įvairius sutrikimus, rizikas ir užsienio valstybių gerąją patirtį, tačiau neišskiria jauno žmogaus, leidžiančio laiką gatvėje. Pasak B. Švedaitės-Sakalauskės, D. Eidukevičiūtės (2014) gatvės socialiniu darbu yra laikoma tokia socialinio darbo strategija, kai, atsisakant instituciskai orientuoto požiūrio, bandoma pasiekti tas jaunų žmonių grupes, kurios patiria socialinę atskirtį, tačiau atsiriboja nuo įprastų pagalbos būdų, siekiant suteikti geresnių galimybių šių jaunuolių asmeniniam vystymuisi. Taigi gatvės socialinio darbo tikslas – užkirsti kelią jaunų žmonių ištūmimo iš visuomenės procesui, mažinti jų socialinę atskirtį ir, pasinaudojant bendruomeniniais ištekliais, siekti jų integracijos (Švedaitė-Sakalauskė, Eidukevičiūtė, 2014). K. Laureckis ir kt. (2015), atskleidė jaunimo, leidžiančio laiką gatvėje sampratą, apžvelgė darbo su jaunimu leidžiančiu laiką gatvėje situaciją Lietuvoje ir Europoje, pristatė darbo su jaunimu gatvėje uždavinius, principus, procesus, pateikė rekomendacijas darbuotojams, norintiems dirbti su jaunimu gatvėje, tačiau apie socialinio darbuotojo pagalbą nėra kalbama. Todėl tikslinga tirti socialinio darbo su jaunuoliais leidžiančiais laiką gatvėje specifiką, socialinių darbuotojų vaidmenis ir pagalbos jauniems žmonėms, leidžiantiems laiką gatvėje teikimą.

Tyrimo objektas: Socialinio darbuotojo pagalba jauniems žmonėms, leidžiantiems laiką gatvėje.

Straipsnio tikslas – atskleisti socialinio darbo su jaunuoliais, leidžiančiais laiką gatvėje, specifiką.

Uždaviniai: 1. Atskleisti socialinio darbuotojo, dirbančio su gatvėje laiką leidžiančiu jaunimu, pagalbos teikimo teorines prielaidas ir praktiką remiantis Lietuvos ir Vokietijos darbo gatvėje veiklos aprašais.

2. Atskleisti socialinio darbo su gatvėje laiką leidžiančiais jaunuoliais specifiką, išryškinti socialinių darbuotojų pagalbos jauniems žmonėms, leidžiantiems laiką gatvėje specifiškumą ir jų vaidmenis, remiantis socialinių darbuotojų patirtimi.

Tyrimo metodai: *teoriniai* – mokslinės literatūros ir dokumentų analizė, lyginimas, apibendrinimas ir sisteminimas; *empiriniai* – duomenų rinkimui naudotas pusiau struktūruotas interviu metodas; tyrimo duomenų analizei taikytas turinio (*content*) analizės metodas.

1. Socialinio darbuotojo, dirbančio su gatvėje laiką leidžiančiu jaunimu, teorinės prielaidos ir praktika

Socialinis darbas su gatvės jaunimu – ypač kryptingas darbas, kurio metu kuriami santykiai tiek su jaunuolių grupėmis, tiek su atskirais jaunais žmonėmis šių žmonių lankymosi (laisvalaikio leidimo) vietose, įvairiomis formomis teikiama socialinė, asmeninė, ugdomoji pagalba, jaunuoliai nukreipiami į jau esančias organizacijas ar institucijas. Trumpai apžvelgsime Lietuvos ir Vokietijos socialinio darbo su jaunuoliais gatvėje teorinės prielaidas ir praktiką.

Dabar Lietuvoje teisiškai reglamentuotos sąvokos „darbo gatvėje“ nėra. 2010 m. Jaunimo reikalų departamentas prie Socialinės apsaugos ir darbo ministerijos patvirtino *Atvirųjų jaunimo centrų ir erdvių koncepciją*, kurioje numatoma, kad jaunimo darbuotojai gali veikti ne tik darbo su jaunimu organizacijose, bet ir kitose aplinkose: parkuose, gatvėje, prekybos centrų prieigose ir pan. Koncepcijoje taip pat pažymima, kad socialiniame darbe su jaunimu būtina vadovautis *principais*, kurie įtvirtina šios darbo formos specifiškumą. Vias svarbiausių veiklos principų – *savanoriškumo principas* – kuris teigia, kad visi atviro darbo veiklos ar įsitraukimo pasiūlymai yra paremti jaunų žmonių savanoriškumu, t.y. laisvo apsisprendimo principu – skirtingai nei įvairūs būreliai, jie suprantami kaip neįpareigojantys tęstiniam (privalomam) įsitraukimui į veiklą. *Prieinamumo principas* – veikla ir pasiūlymai jaunam žmogui yra nevaržomi registravimusi, narystėje, įvairiais dalyvavimo mokesčiais ar kitais veiksniais, galinčiais riboti jaunų žmonių įsitraukimo galimybes. Visi veiklos pasiūlymai vyksta jaunų žmonių laisvu laiku, t.y. po pamokų, paskaitų, darbo ar kitų privalomų sisteminių įsipareigojimų, jauniems žmonėms patogioje vietoje (Atvirųjų jaunimo centrų ir erdvių koncepcija, 2010). Ši darbo su jaunimu gatvėje forma neminima teisės aktuose, nėra numatyti tokios darbo formos tikslai, uždaviniai, principai, neapibrėžtas jos įgyvendinimas ar atsakomybės ribos (Laureckis ir kt., 2015).

Vokietijoje nėra vieningos programos ar įstatymo valstybės mastu, tačiau darbas gatvėje remiasi *Sozialgesetzbuch* (toliau tekste – SGB VIII), *Kinder und Jugendhilfe* (Socialinės pagalbos įstatymo VIII knyga – pagalba vaikams ir jaunimui) kuri išskiria pagalbą vaikams ir jaunuoliams bei reglamentuoja jaunimo darbą ir jaunimo socialinį darbą (<http://www.sozialgesetzbuch-sgb.de/sgbviii/1.html>). Įstatyme nurodoma, kad

reikia skatinti jaunuolių ugdymą, juos remti, pateikti veiklos pasiūlymų, ir sudaryti galimybes jomis pasinaudoti. Taip pat pažymima, kad svarbu, jog jaunuoliai patys dalyvautų planuojant veiklą ir būtų atsižvelgiama į jų interesus (SGB VII). Tačiau *Gesetz zur Ausführung des Kinder und Jugendhilfegesetzes* (toliau tekste – AG KJHG) (Įstatymo apie pagalbą vaikams ir jaunuoliams 2001 m. išaiškinimas), pateikia paaiškinimą, kad socialinis darbas su jaunimu atliepia vienišų, agresyvių, priklausomų ar teistų jaunuolių poreikius ir padeda jaunuolių socialinei integracijai bei reintegracijai (*Gesetz zur Ausführung des Kinder und Jugendhilfegesetzes*, 2001). Įvairi socialinė pagalba turi vykti *jų (jaunuolių) aplinkoje*. Gali būti organizuojamos individualios konsultacijos, grupinis, projektinis darbas ar darbas mikrorajonuose. Jaunimo reikalų tarnybos turi rūpintis, kad šie pasiūlymai atitiktų poreikius ir būtų pasiekiami (AG KJHG).

Darbas su gatvės jaunimu Lietuvoje nėra išplėtotas. Šį darbą vykdo tik keletas organizacijų, tokios kaip Actio Catolica Patria, Pal. J. Matulaičio socialinis centras, ir kaip teigia B. Švedaitė-Sakalauskė, D. Eidukevičiūtė (2014) – kai kurios kaimiškų vietovių seniūnijos (tikslaus skaičiaus autorės nenurodo). Artimiausias socialiniam darbui su gatvės jaunimu yra Pal. J. Matulaičio socialinio centro socialinis darbas gatvėje – „Sofkė“. Savo socialinį darbą gatvėje centras pristato taip: *Socialinis darbas gatvėje – tai pagalba jauniems žmonėms, kurie didžiąją laiko dalį praleidžia gatvėje.[...] Orientuojamės į žmones nuo 14 iki 20 metų, tačiau nevengiame bendrauti ir su kitokiu jaunimu*. Pagrindinės Sofkės veiklos: darbas gatvėje; jaunų žmonių konsultavimas ir užimtumas atviroje erdvėje; internetinis konsultavimas (<http://www.matulaiciosc.lt/jaunimas/sofke>). Socialiniai darbuotojai akcentuoja, kad darbas gatvėje yra ilgalaikis procesas, kurio metu siekiama užmegzti šiltus, pagarbius santykius su jaunimu. Socialiniai darbuotojai nenori pakeisti jaunų žmonių, nemoralizuoja, nevertina ir padeda tik tiek, kiek jaunuolis ar „chebra“ siūlomos pagalbos nori. Atėję pas jaunus žmones jaunimo darbuotojai yra lyg svečiai, todėl jaunimo neteisai ir nenurodinėja, kaip derėtų elgtis. Visgi jeigu jaunimas nori sulaukti socialinio darbuotojo pagalbos, darbuotojai kviečia juos laikytis „jų taisyklių“. Atkreiptinas dėmesys į tai, kad socialiniai darbuotojai pagrindiniu darbu laiko paprastą bendravimą, kurio dėka mezgasi santykis, padedantis jaunuolius pasikviesti į atvirą jaunimo erdvę, kurioje jie saugiai gali praleisti laisvalaikį.

Vokietijoje socialiniai darbuotojai nuolat lankosi tose vietose kur renkasi jaunimas ir siekia sukurti pasitikėjimu grįstus santykius. Laikomasi principo, kad darbo gatvėje metu jaunuoliai turėtų jaustis saugūs ir negalvoti, kad juos norima kontroliuoti, tačiau priešingai, turėtų jausti, kad jie rūpi darbuotojams. Lietuvoje ir Vokietijoje jaunuoliai nėra verčiami priimti darbuotojų siūlomos pagalbos, jaunuoliai leidžiantys laiką gatvėje patys pasirenka savo veiklą (Bodenmüller, Piepel 2003, Laureckis ir kt. 2015). Apžvelgus keleto jaunimo klubų ir centrų Vokietijoje, dirbančių su gatvėje laiką leidžiančiais jaunuoliais veiklą, galima išskirti svarbiausius šio darbo ypatumus: socialiniai darbuotojai *su gatvės jaunimu dirba jų laisvalaikio praleidimo vietose* (Vokietijos Bremeno miesto jaunimo klubo „VAJA“). Dirbdami pagal darbo gatvėje metodus, klubo socialiniai darbuotojai *įsitraukia* į jaunuolių gyvenimą, kad gatvės jaunuoliams padėtų „susidoroti su gyvenimu“, ir kad jaunuoliai, leidžiantys laiką gatvėje, patys nuspręstų kokios pagalbos jiems reikalinga (Thieme, Zier 2004). D. J. McLean, A.R Hurd Kraus (2015) taip pat akcentuoja

lygiaverčius santykius dirbant su socialinės rizikos jaunimu, stiprinant jaunų žmonių socialinės įtraukties motyvaciją. Kitas aspektas – *socialiniai darbuotojai būna tarpininkai tarp jaunuolių, leidžiančių laiką gatvėje ir socialinio darbo institucijų*, kurių jaunuoliai dažnai nepripažįsta. Svarbi detalė darbe su jaunimu Vokietijoje yra *jaunuolių skatinimas padėti patiems sau gyvenime* (<http://vaja-bremen.de/>). Socialiniai darbuotojai stengiasi užmezgti kontaktą su „iš socialinio gyvenimo iškritusiais“ jaunuoliais, juos palaikyti ir kartu su jaunuoliais pradėti gyvenimą lipdyti pozityviai. Socialiniai darbuotojai *priima jaunuolius iš įvairių jų gyvenimo situacijų tokius, kokie jie yra* (<http://gangway.de>). *Socialiniai darbuotojai jaunuolių susibūrimo vietose (gatvėje) yra tik svečiai – elgiasi pagarbiai, ir yra aktyvūs klausytojai*. Svarbu pabrėžti, kad su jaunuoliais dirbama jų lygyje, *nevertinant, nemoralizuojant, neteikiant gyvenimo instrukcijų*. Socialiniai darbuotojai palaiko ir stiprina jaunuolių savarankišką pasirinkimą savo gyvenimą gyventi taip, kaip jie nori (<http://gangway.de>). Socialiniai darbuotojai su gatvės jaunuoliais dirba išsikeldami sau tikslus: jaunuolių, kuriems reikia pagalbos paieška; kontakto užmezgimas jų susirinkimų vietose; pasitikėjimu grįstų santykių kūrimas; pagalba paramos ieškantiems jaunuoliams, jų interesų atstovavimas; jaunuolių pasitikėjimo stiprinimas; asmeniniai pokalbiai, konsultacijos; profesinis orientavimas; pagalba (re)socializuojantis; pagalba sprendžiant kylančius konfliktus ir kt. Darbas gatvėje yra tarsi tiltas, kuris jungia gatvės jaunimą ir bendruomenę, dėl to darbas su jaunimu gatvėje yra svarbus individualiam jaunuolio pokyčiui, taip pat ir ryšiui su visa bendruomene (<http://gangway.de>).

Taigi, gatvės jaunimo darbuotojas Lietuvoje yra visiškai nauja socialinio darbo sritis, kurioje dar tik bandoma įsitvirtinti. Pažymėtina, kad ES šalyse *labiau orientuojamasi į darbą* su jaunimu neformalioje, jų pamėgtoje aplinkoje – gatvėje, kur jaunuoliai leidžia savo laisvalaikį. Didžiojoje Britanijoje darbas gatvėje skirstomas į darbą gatvėje su gatvės jaunimu (angl. *detached youth work*) ir darbą su gatvės jaunimu laisvalaikio užimtumo centruose (angl. *outreach youth work*). Pirmuoju atveju dirbama su jaunais žmonėmis ten, kur jie dažniausiai būna – gatvėje, o antruoju atveju siekiama paskatinti jaunimą lankytis kokioje nors vietoje, kur su jaunuoliais dirbama formalioje aplinkoje. Pažymėtina, kad Vokietijoje taikomas Prancūzijos modelis, kai gatvėje dirba gatvės animatoriai, pedagogai ir darbuotojai. S. M. Nolas teigia, kad jaunimui, pirmiausia, svarbu turėti saugią, jų nevaržančią aplinką. Vadinas, socialinis darbuotojas, norintis padėti jaunuoliams turi išeiti iš kabineto ir dirbti ten, kur daugiausia laiko praleidžia jauni žmonės. Neformalioje aplinkoje žmogus yra laisvas, jis noriau priima informaciją, pozityviau reaguoja į aplinkinius, seka jų pavyzdžiu ir mokosi iš jų.

Apibendrinant galima teigti, kad Lietuva ir Vokietija neturi konkretaus įstatymo, kuriame būtų nurodyta, kas yra darbas gatvėje, kodėl jis turi būti dirbamas, kokios apsaugos ir pagalbos priemonės turi būti naudojamos ir kt. Tačiau Vokietijos Sozialgesetzbuch, yra nurodyta, kad su vaikais ir jaunuoliais turi būti dirbamas socialinis darbas (<http://www.sozialgesetzbuch-sgb.de/sgbviii/13.html>) ir kaip įstatymo aiškintojai (AG KJHG) nurodo į ką labiausiai turi būti kreipiamas dėmesys. Pabrėžtina, kad dirbant darbą su jaunuoliais, leidžiančiais laiką gatvėje, socialiniai darbuotojai priima jaunuolius iš gatvės, kurie turi įvairių sunkių patirčių ir tokius, kokie jie yra, elgiasi pagarbiai ir yra aktyvūs klausytojai (<http://gesetze.berlin.de>). Darbuotojai siekia su jaunuoliais sukurti pasitikėjimu grįstus

santykius, tarpininkauja tarp jaunuolių, leidžiančių laiką gatvėje ir socialinio darbo institucijų. Lietuvoje ir Vokietijoje jaunuoliams pagalba nėra primetama. Ji yra pasiūloma. Jei jaunuoliai pagalbą priima ir nori ją gauti, turi įsipareigoti laikytis ir darbuotojų taisyklių. Pagrindinis darbo tikslas – atrasti gatvės jaunimą, užmegzti ryšį, priimti jaunuolių tokių, koks yra, būti su juo, ugdyti pasitikėjimą, skatinti įgyti profesiją, per ją realizuoti save ir, jei reikia, padėti jaunuoliams kurti gyvenimą iš naujo, įgyti reikalingų įgūdžių bei prisidėti prie visuomenės gerovės kūrimo.

2. Tyrimo metodika ir tiriamieji

Tyrimui pasirinktas kokybinio tyrimo tipas. Atsižvelgiant į tyrimo tikslą bei temos sudėtingumą, duomenys buvo renkami pusiau struktūruotu interviu. Pusiau struktūruoto interviu metu tyrėjas numato tik bendrus klausimus, o vykstant interviu visuomet pasirusęs improvizuoti (May, 1997). Toks būdas leido tyrėjams būti lankstiems, tyrimo metu koreguoti klausimus, užduoti papildomus klausimus pasitikslinimui, bet bendri klausimai užtikrino, kad nebuvo nukrypta nuo nagrinėjamos temos. Atsakymų į interviu klausimus turinys nagrinėtas taikant kokybinės turinio (*content*) analizės metodą. Pritaikius kokybinės diagnostikos metodologinę koncepciją, gauti rezultatai leidžia nustatyti konkretaus konteksto, kuriame veikia tiriamasis, ypatumus ir tuo remiantis numatyti veiklos kaitos bei profesionalaus specialisto kompetencijų plėtojimo poreikius (Žydžiūnaitė ir kt. 2005). Interviu metu prašyta atsakyti į tokius probleminius klausimus: kokia pagalba teikiama jaunuoliams, leidžiantiems laiką gatvėje, kuo ji ypatinga? Kokius vaidmenis atlieka socialiniai darbuotojai teikdami pagalbą? Tyrimo metu gauti duomenys analizuojami taikant turinio (*content*) analizę. Interviu analizės etapai: duomenų nuoseklus skaitymas, kategorijų ir subkategorijų išskyrimas, pagrindimas, analizė ir interpretacija (Žydžiūnaitė, 2005, Bitinas ir kt., 2008). Tyrime naudota tikslinė kriterinė imtis. Informantai pasirinkti pagal šiuos kriterijus: 1) socialiniai darbuotojai, turintys aukštąjį socialinio darbo išsilavinimą, 2) socialiniai darbuotojai, dirbantys su gatvėje laiką leidžiančiais jaunuoliais, 3) tiriamieji turi ne mažesnę kaip 2 metų darbo su jaunimu, leidžiančiu laiką gatvėje, patirtį. Tyrimas atliktas 2016 metų spalio–lapkričio mėnesiais, kalbantis su informantais jų nurodytose vietose, vienas interviu naudojant internetinę Skype programą. Prieš interviu su tyrimo dalyviais buvo susitarta dėl interviu vietos ir laiko. Gautas informantų sutikimas dalyvauti tyrime ir įrašyti interviu į diktofoną. Atlikus interviu, kalba buvo transkribuojama. Tyrime dalyvavo 5 su gatvės jaunimu dirbantys socialiniai darbuotojai. Imtis sudaryta taikant “sniego gniūžtės” metodą. Šis metodas pagrįstas tuo, kad informantas gali tyrėjui nurodyti kitus tyrimo vienetus ir į tyrimą įtraukti informantus, kurie priklauso gana ribotai, bet svarbios informacijos turinčiai pagrindinei aibei. Visi tyrimo dalyviai yra dirbantys su jaunimu tik gatvėje, darbinis stažas 2,5–4 metai. Tyrėjai laikėsi tyrimo etikos principų: informantai buvo supažindinti su tyrimo tikslu, duomenų rinkimo metodu, informantai tyrime dalyvavo laisvanoriškai, buvo užtikrintas jų anonimiškumas ir konfidencialumas.

3. Socialinio darbo su jaunuoliais leidžiančiais laiką gavėje specifškumas

Tyrimo dalyviai pabrėžė socialinio darbo su gavėje laiką leidžiančiais jaunuoliais specifiką – visada dirba du žmonės, vyras ir moteris. Komandoje esant dviem žmonėms yra lengviau stebėti grupę, vėliau aptarti ir priimti sprendimus. Tačiau komanda nesu- sideda tik iš dviejų asmenų. Kitas darbo su gavėje laiką leidžiančiais jaunuoliais ypa- tumas – atvejų aptarimo specifika: „...trečias žmogus dalyvauja mūsų komandiniuose susitikimuose, jis turi šio darbo patirties<...>stebi mūsų įsitraukimą<...>kiek šaltu protu priimami sprendimai.“(A), „...svarbu turėti trečią žmogų, kuris nebūtinai turėdamas santykių su jaunuoliais, bet stebėdamas darbuotojus, skaitydamas jų protokolus, dalyvaudamas pasitarimuose<...>gali įvertinti tam tikrus dalykus...“(B). Trečio žmogaus dalyvavimas papildo komandą, jis kartais išeina su gavės darbuotojais į gatvę, tačiau jo pagrindinis darbas dalyvauti komandiniuose pasitarimuose ir padėti gavėje būnantiems socialiniams darbuotojams priimti sprendimus, vadovaujantis ne emocijomis, o protu.

Aviejų lyčių (vyro ir moters) specialistų darbas drauge sudaro prielaidas atvirumui prašant pagalbos. Kaip teigia viena informantė: „...merginos būna nusivylusios meile, nori išsipasakoti... arba kartą manęs paprašė padėti nusipirkti higieninių įklotų, nes pati nežinojo nieko apie juos, ir paprasčiausiai ji to negalėjo paprašyti mano kolegos vyro, tad darbas susijęs ir su lyčių aspektu...“(B). Tokie atvejai parodo būtinumą dirbti mišriai komandai.

Informantai įvardino socialinio darbuotojo, dirbančio su gavėje laiką leidžiančiais jaunuoliais, vaidmenis. Analizuojant informantų pasisakymus, buvo išskirti keturi so- cialinio darbuotojo vaidmenys – tarpininkas, konsultantas, palydėtojas (palaikytojas) ir pagalbos teikėjas.

Pažymėtina, kad socialiniai darbuotojai tarpininkauja tarp gavėje laiką leidžiančių jaunuolių ir visuomenės. Informantai akcentavo, kad visuomenė nesigilina į problemas, kurias nori iškelti gavėje laiką leidžiantis jaunimas, todėl socialiniai darbuotojai ir įvardina save, kaip tarpininkais tarp jaunuolių ir visuomenės, kad visuomenei padėtų suprasti, kodėl tie jaunuoliai leidžia laiką gavėje: „gatvės darbuotojai išviešindami tai, ką nori pasakyti jaunuoliai, gali padėti išspręsti daug konfliktų..“(A); „mes iš abiejų pusių: iš žmonių, kurie būna gatvėje, paimti jų žinutę ir perduoti visuomenei, arba mes galime perduoti jaunimui...“(C). Tyrimu atskleista, kad visuomenės informavimas dažniausiai vyksta įvairių bendruomenių susibūrimuose, šventėse, į kurias kviečiami dalyvauti ir jaunuoliai, leidžiantys laiką gatvėje. Dažniausiai jaunuolius, leidžiančius laiką gatvėje, so- cialiniai darbuotojai konsultuoja dėl darbo paieškos, savęs, kaip būsimo darbuotojo, pris- tatymo: „pagalba rašant CV...“(E); „pagalba ieškant darbo, padedame susirasti darbo“(A); „jiems reikia pagalbos darbinantis“(D). Pažymėtina, kad socialiniai darbuotojai taip pat konsultuoja gavėje laiką leidžiančius jaunuolius bendravimo su draugais ir šeima klausimais: „konsultuojame, kaip įveikti bendravimo sunkumus“(A); „pagalbos reikia kaip bendrauti su šeima, su draugais“(B). Tarpininko ir konsultanto vaidmenys dažniausiai ir greičiausiai atpažįstami, tai yra visų socialinių darbuotojų kasdienybė, tačiau gavės socialiniai darbuotojai altieka ir kitus vaidmenis: palydėtojo (palaikytojo) ir pagalbos

teikėjo. Tyrimo dalyviai teigia, kad: „...palaikome jaunuolius įvairiose situacijose“ (B); „jei jaunuoliai yra nusikalstę, ar turi vykti į teisėsaugos įstaigą, dažnai nesulaukia tėvų palai-kymo<...>, tada mes jį lydime, būname kartu.. (D); „žiūri, jeigu reikia atkurti ryšius, ar reikia palydėti į sveikatos įstaigą arba mokyklą, ar atvirą jaunimo erdvę, ar teismą, kaip gatvės darbuotojas tą darai“ (A). Kai gatvėje laiką leidžiantis jaunuolis nusikalsta, jis nen-enka šeimos palaikymo, tačiau jam, kaip kiekvienam žmogui yra svarbu turėti šalia savęs tą, kuris galėtų jį palaikyti ir padėti. Santykio kūrimas ir palaikymas labai svarbus dirbant su jaunuoliais gatvėje, nes tai jiems padeda sukurti prierašumo jausmą, pasitikėjimą, kelia pačių gatvėje laiką leidžiančių jaunuolių savivertę. Pasitikėjimas yra svarbiausias. Kai gatvėje laiką leidžiantys jaunuoliai sulaukia pagalbos, jie pradeda pasitikėti gatvės darbuotojais, vėliau, pradeda atkurti santykius su suaugusiais, nes suvokia, kad ne visi suaugusieji nuvilia ir, kartą nusivylus vienu, nėra būtina saugotis ar atsiriboti nuo visų suaugusiųjų.

Informantai akcentavo pagalbos teikėjo vaidmenį, pažymėdami, kad jaunimui, leidžiančiam laiką gatvėje, pagalbos teikimas dažnai vyksta grandininės reakcijos būdu: „...jau žino apie mus, nes jau esame kažkam padėję, tuomet priima“ (C); „kai padedi bent vienam jaunam žmogui, tuomet gatvės jaunuoliai pradeda tave matyti kaip resursą pagalbai“ (E); „kartais užtenka padėti jaunuoliui, vėliau jis jau atveda savo draugus, kad ir jiems padėtum“ (D). Pristatydami savo darbą su gatvėje laiką leidžiančiais jaunuoliais tiri-amieji akcentavo ryšio užmezgimo su jaunuoliais svarbą: „...jaunuolis, matydamas tave kaip pagalbos teikėją, pasitiki tavimi<...>, tu gali nuimti įtampą, leisti išsikalbėti...“ (A). Tiriamieji pažymėjo tinklo kūrimą, įtraukiant valstybines įstaigas, tokias kaip mokyk-los, seniūnijos, teisėsaugos institucijos. Informantai akcentavo, kad socialiniams dar-buotojams, dirbantiems su gatvėje laiką leidžiančiais jaunuoliais, yra svarbu susipažinti su valstybinėmis įstaigomis, kadangi kiekviena įstaiga, joje dirbantys darbuotojai, esant poreikiui, gali padėti jaunuoliui leidžiančiam laiką gatvėje. Svarbu žinoti ir nevyriausy-bines organizacijas (toliau tekste – NVO), esančias tame rajone, kadangi dažnai NVO siūlo įvairios veiklos. Tai gali būti sporto ar jaunimo klubai, dienos centrai, atviros jaunimo erdvės, apie kuriuos jaunuoliai, leidžiantys laiką gatvėje, iki susipažindami su socialiniu darbuotoju, nežinojo. D. J. McLean, A.R Hurd Kraus (2015) kalbėdami apie lygiaverčius santykius dirbant su socialinės rizikos jaunimu, stiprinant jaunų žmonių socialinės įtraukties motyvaciją pažymi ir rekreacijos svarbą.

Kalbėdami apie pagalbą, tyrimo dalyviai nurodė, kad dirbant su gatvėje laiką leidžiančiais jaunuoliais, viena pagrindinių socialinio darbo formų yra individualūs pokalbiai su jaunuoliais. Individualūs pokalbiai padeda atpažinti gatvėje laiką leidžiančių jaunuolių problemas, padeda jas įvardyti, pripažinti. Individualiai susitinkant su jaunu-oliais, leidžiančiais laiką gatvėje, socialiniai darbuotojai ne tik turi galimybę išgirsti, kokios pagalbos reikia jaunuoliui, kartu ieškoti sprendimo būdų, bet ir išklausti, padėti įveikti sunkumus, kelti jaunuolių pasitikėjimą, stiprinti savivertę, padėti atsakyti į jiems rūpimus klausimus (1 lentelė).

1 lentelė. Socialinio darbo su jaunuoliais, leidžiančiais laiką gatvėje, darbo formos ir tikslai
Table 1. Social work with youth, who spends time on the street: work environment and goals

Kategorija	Subkategorija	Patvirtinantys teiginiai
Individualūs pokalbiai su jaunuoliais leidžiančiais laiką gatvėje	Siekiant nustatyti problemą ir pagalbos pobūdį	<...>vedame individualų pokalbį, tuomet paaiškėja, kur slypi problema<...>(B); <...>žiūrim į kiekvieną jaunuolį<...> kokios pagalbos tam jaunuoliui reikėtų, bandom tai įvardinti pokalbyje su jaunuoliu, bei refleksijos metu<...>(A); <...>būnant ankstesniu metu gatvės darbuotojas turi šansą<...> pradėti megzti kontaktą<...>su atskirais žmonėmis<...>(E); <...> mes bendraujame su kiekvienu individualiai<...> ir tuomet išryškėja, ko labiausiai reikia tam jaunuoliui (D)
Darbas su „chebra“	„Chebras“ įgalinimas	<...> chebras įgalinimas susikurti laisvalaikio praleidimo aikštelę<...>(A); <...> siekiame, kad visa grupė norėtų veikti kartu<...>(D); <...>chebras įgalinimas<...> įtraukiant seniūniją, bendruomenę<...>(C)
	Jaunuolių problemų sprendimas	<...>darbas su chebra<...> kartais kai kurių dalykų negali išspręsti individualiai, bet gali išspręsti su chebra, kai jie kartu, jaučiasi saugiau.<...>(A); <...> jaunuoliai būdami grupėse jaučiasi drąsiau<...>dažnai grupelės sieja tos pačios problemas<...>(C); <...>jeigu vienas turi priklausomybių, tai ir kiti grupelėje turės priklausomybių (D)
Darbas su bendruomene	Darbas su bendruomene formuojant teigiamą požiūrį į jaunus žmones	<...>darbas su bendruomene <...> bandome keisti bendruomenės požiūrį į jaunus žmones, kalbamės ir žmonės supranta<...>(A); <...>dalyvaujame bendruomenės šventėse, pasakojame apie jaunimą esantį gatvėje <...> kartu ieškome būdų, kaip padėti jaunuoliams<...>(E)
	Tarpininkavimas tarp jaunuolių leidžiančių laiką gatvėje ir bendruomenės	<...>mes iš abiejų pusių, iš žmonių kurie būna gatvėje, paimti jų žinutę ir perduoti į visuomenę, arba<...> mes galime perduoti jaunimui<...>(C); <...>darbas su visais jaunais žmonėmis ir bendruomene, tam skirtos mobilios treniruotės<...>(A)

Tyrimo dalyviai taip pat teigia, kad kartais, padėdami gatvėje laiką leidžiančiais jaunuoliams, kai kurių problemų negali išspręsti individualiai, o tik grupėje. Dirbant su grupe, pačių jaunuolių vadinama „chebra“, būtina ją įgalinti pačiai spręsti problemas. Užsienio šalių patirtys (Thieme, Zier, 2004) rodo, kad bendri užsiėmimai su grupelėmis yra reikšmingi, nes juose galima gvildinti įvairias temas, diskutuoti, reikšti savo idėjas ir tai vyksta įvairiose miesto vietose, pvz. aikštėje. Socialiniai darbuotojai, dirbdami su grupele, siekia panaudoti bendros veiklos galimybes sprendžiant gatvėje laiką leidžiančių jaunuolių problemas. Remiantis tyrimo dalyvių patirtimi, atskleista, kad drąšos jausmas jaunuoliams, leidžiantiems laiką gatvėje, stiprėja būnant grupėje. Informantai pažymėjo, kad dažnai vienoje „chebroje“ esantys jaunuoliai turi panašių problemų, kas palengvina socialiniams darbuotojams darbą. Socialiniai darbuotojai gali koncentruotis į pagrindinę

grupės problemą ir ją spręsti pasitelkiant įvairius metodus bei pasinaudoti savivaldybių ir NVO teikiamomis paslaugomis bei galimybėmis. Tyrimo dalyviai pažymėjo, kad veikia savipagalba, pvz., grupėje esantis jaunuolis jau išsprendė savo problemą (sunkumą), tuomet jis gali pasidalinti su „chebra“, papasakoti, kur ir kaip gavo pagalbą bei sulaukti palaikymo iš grupės ir gatvės darbuotojų.

Dirbant su gatvėje laiką leidžiančiais jaunuoliais, svarbų vaidmenį atlieka ir bendruomenė. Informantai pažymėjo, kad bendruomenės nariai neigiamai reaguoja į šalia jų namų ar jų teritorijoje besirenkančią jaunimą, „chebras“, nuolatos tarp bendruomenės narių ir jaunuolių kyla konfliktai. Reikia pripažinti, kad visi turi teisę naudotis viešomis erdvėmis, tačiau jei tos erdvės nėra pritaikytos jaunuoliams arba yra ribojamas jų naudojimas, tuomet kyla konfliktai. Informantai akcentavo, kad sprenddami kylančias problemas, socialiniai darbuotojai, dirbantys su gatvėje laiką leidžiančiais jaunuoliais, bendruomenės susirinkimų metu ar susitikimuose su bendruomenės nariais paviešina, ką nori pasakyti jaunuoliai, taip pozityvia linkme keičia bendruomenės požiūrį į jaunus žmones ir kartu ieško konfliktų sprendimo būdų. Taip socialiniai darbuotojai tampa tarpininkais tarp bendruomenių ir jaunuolių, leidžiančių laiką gatvėje, prisideda prie tolerancijos bendruomenėje ugdymo(si).

Tyrimo metu socialinių darbuotojų buvo paprašyta pasidalinti patirtimi apie tai, *kokią pagalbą jie teikia juniems žmonėms, leidžiantiems laiką gatvėje*. Išanalizavus tyrimo duomenis išskirtos dvi kategorijos – socialinė pagalba ir emocinė pagalba (2 lentelė).

2 lentelė. Socialinio darbuotojo pagalba jauniems žmonėms, leidžiantiems laiką gatvėje
Table 2. Support of social worker for young people, who spend time on the street

Kategorija	Subkategorija	Patvirtinantys teiginiai
Socialinė pagalba	Pagalba rašant CV	<...>jiems reikia pagalbos rašant CV<...>(A); <...>padedam<...>parašyti CV<...>(C); <...>jie nori išmokti save prisistatyti darbdaviui<...>(B)
	Pagalba ieškant darbo	<...>kartu žiūrime skelbimus, kur galima įsidarbinti<...>(D); <...>pagalba ieškant susirasti darbą<...>(A); <...>padedame jaunuoliams darbo paieškose<...>(C)
	Pagalba įveikiant sunkumus šeimoje	<...>kartais reikia padėti atkurti ryšius su šeima<...>(A); <...>mes padedam, jei sunku šeimoje<...>(C); <...>jiems reikia pagalbos padedant šeimos reikaluose<...>atstatyti santykius su šeima<...>(E); <...>pagalbos reikia šeimoje, kaip bendrauti su šeima<...>(B)
	Pagalba įveikiant sunkumus mokykloje	<...>jei sunku mokykloje, mes bandome padėti<...>(C); <...>jei reikia palydėjimo į mokyklą<...> esame tam<...>(A); <...>padedame pasiruošti mokyklai<...>pažiūrime kartu namų darbus<...>(D)

<i>Socialinė pagalba</i>	<i>Pagalba palydinti į sveikatos įstaigą, probaciją</i>	<i><...>palydim į sveikatos įstaigą<...>nes jie neturi dokumento, o reikia pažymos<...>(A); <...>jei turi lankyti probacijoje, tada palydime<...>(B); <...>padedame užsiregistruoti pas gydytojus<...> lydime pas juos<...>(E)</i>
	<i>Pagalba ieškant gyvenamosios vietos</i>	<i><...>padedam, kai ieško kur gyventi<...>(C); <...>bendradarbiaujame su apgyvendinimo vadybininkais <...>(B); <...>padedam ieškoti būsto<...>(D)</i>
<i>Emocinė pagalba</i>	<i>Sveiko ir stipraus santykio kūrimas ir palaikymas</i>	<i><...>jaunuoliams svarbu turėti sveiką santykį su suaugusių žmogumi<...>kuris nebūtų kontroliuojantis, teisiantis, keliantis lūkesčius<...>(A); <...>mes mezgame stiprų santykį, kad atsirastų pasitikėjimas, pagarba, kur būtų atvirumas<...>kada atsiranda santykis, gali kalbėti apie poreikius<...>(C); <...>kuriame santykį, per kurį mes galime juos įgalinti<...>(D); <...>buvimas santykyje yra ilgalaikė investicija, kuri leidžia jaunuoliams, jeigu kažkas atsitinka gyvenime<...>kreiptis į mus<...>(A); <...>svarbiausia ne pagalba, o kurti santykius<...>(E)</i>
	<i>Jaunų žmonių palaikymas ir buvimas šalia</i>	<i><...>palaikome jaunuolius įvairiose konfliktinėse situacijose<...>(C); <...>mes jų nepravarysim, jie gali su mumis bendrauti<...>net jei nusiženginėja taisyklėm<...>jie nebūtinai turi slėptis nuo mūsų<...>(A); <...>mes esame, kad būtume su jaunuoliais, ir juos palaikytume<...>(B); <...>kartais būname tiesiog šalia, be žodžių<...>(D)</i>

Kalbėdami apie socialinę pagalbą, teikiamą gatvėje laiką leidžiantiems jaunuoliams, informantai įvardijo pagalbą rašant gyvenimo aprašymą (toliau tekste – CV) (2 lentelė). Tyrimo dalyviai pažymėjo, kad gatvėje laiką leidžiantys jaunuoliai, turi sunkumų šeimoje, nesimoko jokioje ugdymo įstaigoje, todėl nesusiformuoja gebėjimo save pristatyti, dar sunkiau jiems yra apie save parašyti, o kartais trūksta ir paties gebėjimo rašyti. Tyrimu atskleista, kad socialinis darbuotojas padeda gatvėje laiką leidžiantiems jaunuoliams parašyti kokybišką ir save pristatantį CV. Pažymėtina, kad socialiniai darbuotojai motyvuoja jaunuolius, padeda atrasti sritis, kuriose jauni žmonės, leidžiantys laiką gatvėje, galėtų save realizuoti. Išanalizavus tyrimo rezultatus, akcentuotina, kad socialiniai darbuotojai išskiria pagalbą įveikiant sunkumus su šeima. Jaunuoliai, leidžiantys laiką gatvėje, praradę ryšius su šeima, neretai nenori jų atnaujinti. Ryšių praradimas sietinas su paauglyste ir maištu (Žukauskienė, 2012). Pažymėtina, kad jaunuoliai, maištaudami prieš tėvus, nenori su jais kalbėtis, nepasitiki tėvais, išeina iš namų. Socialiniai darbuotojai, dalyvavę tyrime, pažymėjo, kad individualių pokalbių metu, pirmiausiai jie padeda gatvėje laiką leidžiantiems jaunuoliams šeimos situaciją priimti tokią, kokia ji yra, jos nepagražinant, ir padeda jaunuoliams suprasti, kad ne jie atsakingi už situaciją šeimoje (jei pvz., šeimoje vartojamas alkoholis ar smurtauojama). Tyrimu atskleista, kad kartais

jaunuoliams užtenka turėti suaugusių žmogų, kuris juos išklaustytų, būtų šalia, kartais reikia, kad patartų, kaip bendrauti šeimoje. Socialiniai darbuotojai padeda gatvėje laiką leidžiančiam jaunuoliui įveikti sunkumus šeimoje, padėdami jaunuoliui priimti šeimos narius tokiais, kokie jie yra tikrovėje, o ne jaunuolio fantazijų pasaulyje. Socialiniai darbuotojai, dirbdami su gatvėje laiką leidžiančiais jaunuoliais, modeliuoja jaunų žmonių būsimos šeimos (ateities) įsivaizdavimą, akcentuodami, kad jaunuoliai gali gyventi kitaip, gali savo šeimą kurti taip, kaip jie įsivaizduoja. Jie tiki jaunuoliais.

Analizuojant tyrimo rezultatus buvo išskirta subkategorija – pagalba įveikiant sunkumus mokykloje. Tyrimu atskleista, kad sunkumai mokykloje kyla dėl įvairių formų patyčių, negebėjimo kurti kontaktą, nemokėjimo bendrauti. Dažnai gatvėje laiką leidžiantys jaunuoliai gyvena socialinės rizikos šeimose ir tai yra tarsi antspaudas, kuris pasilieka ilgam. Jaunuoliai pradeda gėdytis savo padėties, nenori pasirodyti netvarkingi, dėl to nelanko mokyklos ar nuolat konfliktuoja su kitais bendraklasiais ir (ar) mokytojais. Informantai pažymėjo, kad jaunuoliai, kurie šeimoje nepatyrė meilės, globos, nebuvo išmokyti spręsti kilusių konfliktų taikiai, dažnai pradeda konfliktus. Socialiniai darbuotojai, dirbdami su gatvėje laiką leidžiančiais jaunuoliais, motyvuoja juos keistis, lankyti mokyklą, jeigu reikia, palydi į mokyklą ir kartu sprendžia iškilusias problemas. Pažymėtina, kad palydėjimas į mokyklą socialiniam darbuotojui, dirbančiam su gatvėje laiką leidžiančiu jaunuoliu, yra ilgas darbo procesas. Tai nėra tik jaunuolio nuvedimas, tačiau ir jo parengimas vėl grįžti į mokyklą, ar kitą ugdymo įstaigą. Socialinio darbuotojo pagalba šioje srityje išskirtinai yra jaunuolio stiprinimas, palaikymas, stipriųjųusių paieška, ugdymo įstaigos paieška, tarpininkavimas tarp gatvėje laiką leidžiančio jaunuolio ir ugdymo įstaigos ir tikėjimas bei pasitikėjimas jaunuoliu, jo nuolatinis motyvavimas ir drąsinimas.

Tyrimu atskleista, kad kai kuriais atvejais gatvėje laiką leidžiantiems jaunuoliams reikia pagalbos palydėti į sveikatos ar probacijos įstaigą (2 lentelė). Informantai akcentavo, kad taip yra dėl to, jog jauni žmonės, leidžiantys laiką gatvėje, nežino, kur galima apsilankyti pas gydytoją ar kur yra probacijos tarnyba. Dar viena problema, įvardyta tiriamųjų – kartais gatvėje laiką leidžiantys jaunuoliai neturi asmens dokumento, kurio reikia einant į medicinos įstaigą. Palydėjimas į probacijos įstaigą susijęs su jaunuolių motyvacijos ir atsakomybės stoka. Gatvės darbuotojai motyvuoja jaunuolius ugdydami atsakomybę, pažymėdami, kad už kiekvieną elgesį yra pasekmė ir, jei gatvėje laiką leidžiantis jaunuolis turi lankytis probacijoje, tai yra pasekmė už jo nusižengimus. Socialiniai darbuotojai dirbdami su gatvėje laiką leidžiančiais jaunuoliais tiek individualiai, tiek su grupe, stengiasi padėti jaunuoliams ieškoti darbo, įveikti sunkumus šeimoje ar mokykloje, palydėti į tam tikras įstaigas ir padėti ieškoti gyvenamosios vietos. Pagalba jaunuoliams reikalinga dėl to, kad jiems stinga žinių, kur ir į ką galima kreiptis. Pažymėtina ir tai, kad kartais jaunuoliai nežino, kiek reikia mokėti už išnaudotą elektros energiją ar vandenį, tad gatvės darbuotojai, kartu su jaunuoliais skaičiuoja finansus, aptaria, kuriam laikui užteks turimų lėšų, kalbasi apie finansų valdymą.

Socialinė pagalba, be abejo, yra svarbi dirbant su gatvėje laiką leidžiančiais jaunuoliais, tačiau dar svarbesnė jiems yra emocinė pagalba. Išanalizavus tyrimo dalyvių atsakymus, buvo išskirtos dvi subkategorijos: sveiko ir stipraus santykio kūrimas bei

jaunų žmonių palaikymas ir buvimas šalia. Svarbiausias socialinių darbuotojų darbas su jaunuoliais, leidžiančiais laiką gatvėje, yra santykio kūrimas. Santykio kūrimas vyksta per labai paprastus dalykus – socialiniai darbuotojai nekritikuoja jaunuolių, nenurodinėja jiems, nekelia lūkesčių, neprimeta savo taisyklių. Socialiniai darbuotojai priima jaunuolius tokius, kokie jie yra. Darbuotojai tampa pavyzdžiu, kaip galima elgtis, bet netampa nurodančiais, kaip reikia elgtis. Jie tiki jaunuoliais ir tas tikėjimas jaunuoliams yra labai svarbus. Jaunuoliai gatvėje dažnai turi tik vienas kitą, santykiai su suaugusiais būna sudėtingi ar neturi sukūrę artimų santykių su šeimos nariais, dėl to socialinio darbuotojo buvimas šalia jaunuolių, jų palaikymas, padeda jiems pasitikėti suaugusiais. Socialiniams darbuotojams yra svarbu suprasti jaunimo poreikius, bendrauti ir bendradarbiauti jaunuoliams saugiose erdvėse bei plėtoti tarpinstitucinio bendradarbiavimo tinklą. Socialinio darbuotojo pagalba galima pasiekti, kad jaunuolis nebūtų visuomenės užribyje, bet galėtų dalyvauti visuomenės gyvenime kaip visateisis bendruomenės narys ir prisidėtų prie visuomenės gerovės kūrimo.

Išvados

Pagrindinis socialinio darbo su gatvėje laiką leidžiančiais jaunuoliais tikslas – padėti jaunuoliams kurti savo gyvenimą iš naujo, įgyti reikalingų įgūdžių, ugdyti pasitikėjimą, skatinti įgyti profesiją ir per ją realizuoti save. Pristatant Lietuvos ir Vokietijos darbo patirtį su gatvėje laiką leidžiančiais jaunuoliais, pabrėžtina tai, kad abiejose šalyse nėra konkretaus įstatymo, reglamentuojančio socialinį darbą gatvėje. Vokietijos *Sozialgesetzbuch*, atskirame paragrafe yra nurodyta, kad su vaikais ir jaunuoliais turi būti dirbamas socialinis darbas (<http://www.sozialgesetzbuch-sgb.de/sgbviii/13.html>). Lietuvoje, panašaus įstatymo ar išaiškinimo nėra, tačiau pradžia padaryta: 2010 m. patvirtinta *Atvirųjų jaunimo centrų ir erdvių koncepcija*, kurioje numatoma, kad jaunimo darbuotojai gali veikti ne tik darbo su jaunimu organizacijose, bet ir kitje aplinkoje (parkuose, gatvėje, prekybos centrų prieigose ir pan.).

Empiriniu tyrimu nustatyta, kad su gatvėje laiką leidžiančiais jaunuoliais dirba komanda, kurią sudaro bent trys žmonės. Gatvėje dirba du specialistai: vyras ir moteris. Trečias žmogus dalyvauja komandos pasitarimuose biure, jis stebi aptarimus, atkreipdamas dėmesį į tai, kaip gatvės darbuotojai yra įsitraukę į veiklą, kiek priimdami sprendimus dėl tolesnės veiklos vadovaujasi emocijomis ir kiek šaltu protu. Darbas gatvėje yra emociškai sudėtingas. Socialinis darbuotojas, dirbantis su gatvėje laiką leidžiančiais jaunuoliais atlieka tarpininko, konsultanto, palydėjo (palaikytojo) ir pagalbos teikėjo vaidmenis. Tyrimu atskleista, kad socialiniai darbuotojai tarpininkauja tarp gatvėje laiką leidžiančių jaunuolių ir visuomenės. Tarpininko vaidmuo reikalingas, kad žinutė iš visuomenės būtų perduota gatvėje laiką leidžiantiems jaunuoliams ir atvirkščiai. Socialiniai darbuotojai išskiria palydėjo (palaikytojo) vaidmenį, nes jaunuoliai praradę ryšį su šeima, neturi žmogaus, kuriuo pasitikėtų, į kurį galėtų kreiptis pagalbos, todėl socialiniai darbuotojai jaunuoliams yra tie asmenys, kurie palydi į tam tikras institucijas, kartu ieško darbo, sprendžia kylančias problemas arba tiesiog būna šalia, kai jaunuoliams to reikia. Tiriamieji pažymėjo, kad socialiniams darbuotojams, dirbantiems su gatvėje

laiką leidžiančiais jaunuoliais, svarbu žinoti tiek valstybines, tiek ir nevyriausybinės organizacijas, esančias tame rajone. Dažnai NVO siūlo įvairios veiklos. Tai yra įvairūs sporto ar jaunimo klubai, dienos centrai, atviros jaunimo erdvės. Socialiniai darbuotojai, dirbantys socialinį darbą su jaunuoliais, leidžiančiais laiką gatvėje, pasižymi tikėjimu žmogumi ir nori padėti kiekveinam jaunuoliui atrasti savo stipriąsias puses, įgyti daugiau pasitikėjimo savimi, jie tiki, kad geresnis gyvenimas gali tapti jaunuolių siekiamybe, o vėliau ir realybe.

Literatūra

- Atvirųjų jaunimo centrų ir erdvių koncepcija, 2010 m. balandžio 7 d. įsakymu Nr. 2V - 38 - (1.4).
- Bitinas, B., Rupšienė, L., Žydžiūnaitė, V. (2008). *Kokybinių tyrimų metodologija. Vadovėlis vadybos ir administravimo studentams*. Klaipėda: S. Jokužio leidykla.
- Bodenmüller, M., Piepel, G. (2003). *Streetwork und Überlebenshilfen. Entwicklungsprozesse von Jugendlichen aus Strassenszenen*. Weinheim, Berlin, Basel: Beltz Votum.
- Erikson, E. H. (2004). *Vaikystė ir visuomenė*. Vilnius: Katalikų pasaulio leidiniai.
- Gillich, S. (2006). *Professionelles Handeln auf der Straße. Praxisbuch Streetwork und Mobile Jugendarbeit*.
- Kvieskienė, G. (2005). *Pozityvioji socializacija*. Vilnius: VPU Leidykla.
- Laureckis, K., Laucytė, G., Došienė, E., Beliukevičiūtė, D. (2015). *Mokytis iš gatvės. Darbo su jaunimu gatvėje praktinis gidas*. Vilnius.
- May, T. (1997). *Social research: issues methods and process*. Philadelphia: Open University Press.
- McLean, D.J., Hurd Kraus, A.R. (2015). *Recreation and Leisure in Modern Society*. Burlington MA: Jones And Bartlett Learning.
- Nolas, S.M. (2014). Exploring young people's and youth workers' experiences of spaces for 'youth development': creating cultures of participation. *Journal of Youth Studies*, 17 (1), 26-41.
- Palanki aplinka vaikams ir jaunimui: iššūkiai ir galimybės. Galutinė tyrimo ataskaita. 2013 m. birželio 3 d. (2013 m. liepos 24 d. redakcija). Prieiga per internetą: <http://www.socmin.lt/lt/tyrimai.html>
- Petrulytė, A. (2003). *Jaunesniojo paauglio socialinė raida*. Vilnius: Presvika.
- Socialinių paslaugų katalogas. (2006). Prieiga per internetą: <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/TAIS.274453>
- Švedaitė – Sakalauskė, B., Eidukevičiūtė, D. (2014). Socialinis darbas su jaunimu gatvėje – pirmoji patirtis Lietuvoje. *Socialinė teorija, empirija, politika ir praktika*. Prieiga per internetą: <http://www.zurnalai.vu.lt/socialine-teorija-empirija-politika-ir-praktika/article/view/8371/6239>
- Thieme, K., Zier, J. (2004). NeueinsteigerInnen im Arbeitsfeld. In: Gillich, Stefan: Profile von Streetwork und Mobiler Jugendarbeit. Antworten der Praxis auf neue Herausforderungen. 2. Aufl. Gelnhausen: Triga Verlag.
- Vokietijos socialinio įstatymo VIII knygos 1 skyrius. Prieiga per internetą: <http://>

- www.sozialgesetzbuch-sgb.de/sgbviii/1.html
- Vokietijos socialinio įstatymo VIII knygos 11 skyrius. Prieiga per internetą: <http://www.sozialgesetzbuch-sgb.de/sgbviii/11.html>
- Vokietijos socialinio įstatymo VIII knygos 13 skyrius. Prieiga per internetą: <http://www.sozialgesetzbuch-sgb.de/sgbviii/13.html>
- Žydžiūnaitė, V., Merkys, G., Jonušaitė, S. (2005). *Socialinio pedagogo profesinės adaptacijos kokybinė diagnostika*. Pedagogika, 76, 23-32.
- Žukauskienė, R. (2012). *Raidos psichologija: integruotas požiūris*. Vilnius: Margi raštai.
- Jaunimo klubo „Gangway E.V.“ internetinis puslapis: <http://gangway.de/ueberuns/selbstdarstellung/>
- Pal. J. Matulaičio socialinio centro internetinis puslapis <http://www.matulaiacios.lt/jaunimas/sofke/>
- VšĮ Šv. Jono vaikai internetinis puslapis <http://www.svjonovaikai.lt/lt/istorija>
- AJE Actio Catolica patria internetinis puslapis: <http://www.patria.lt/lt/centrai/atviras-jaunimo-centras-vartai/>

SOCIAL WORK WITH YOUNG PEOPLE, WHO SPEND THEIR TIME ON THE STREET

Prof. dr. Vida Gudžinskienė

Mykolas Romeris University, Lithuania

Nerijus Ramanauskas

Public Institution Paparčiai St. Joseph's family home

Summary

Social work with street youth is highly focused work, during which the relationships are being formed between both- groups of young people, and with individuals within their leisure-time locations, which they visit on their free time; the support is being provided for them in various forms, such as social, personal, and educational help; they are also being referred to the existing organizations or institutions. Street social work aims to prevent young people from being excluded/ choosing to leave the public life, prevent their social exclusion and, while using advantage of the resources of the community, try to achieve their integration. The object of the study: Social worker's support for young people , who spend their time on the street. The goal of the article: to reveal the specifics of the social work with the youth, who spend time on the street. The goal is being concretised with the following tasks: 1) to reveal the theoretical and practical nature of social worker's role while working with youth from the street, based on, the theoretical assumptions and practices from Lithuania and Germany's street work notes; 2) to reveal the specifics of the social work with young people on the street, highlighting social worker's help towards young people on the street, putting emphasis on roles derived from personal experiences of social workers. Research Methods: the theoretical- scientific literature and document analysis.

The empirical: semi-structured interviews and content analysis. This study involved 5 social workers working with street youth.

While preseting Lithuanian and German experiences with street youth, it should be noted that both of the countries do not have a specific law governing the social work in the street. However, in the Basic Law of Germany, in a separate paragraph it is being stated, that the children and youth must participate in social work. In Lithuania, similar policy or interpretation of the law is not being seen, but the process towards it has staterd: in 2010, the concept of open youth centers and spaces was approved, which provides that youth workers can operate not only in the workplace of youth organizations, but also in other environments (such as parks, on the street, shopping centers and similar).

The empirical research shows, that in the team of social work with the youth from the street there are always working two people: a man and a woman. A third person involved is participating in team meetings, which he observes drawing attention to the fact how involved are social workers; to what extent are they being guided by their emotions and their logic, whereas work on the street can be very emotionally involving. Social worker, working with youth on the street, is also the mediator, consultant, supporter and the provider of help. Study participants highlighted that social workers working on the street, have to know both the public and non-governmental organizations in that area, as NGO's offer a range of activities, which are close to youth; it can be a variety of sports or youth clubs, day centers, open youth area. Every social worker, who is working with youth from the street believe that in every person lies the power, talent and creativity, but it is important to help to discover it, and when discovered to help to practice it; they believe that better life can and has to become the reality of young people.

Keywords: „gang“, social work with street youth, youth spending time on the street. social worker, street youth.

Vida Gudžinskienė, socialinių mokslų (edukologija) daktarė, Mykolo Romerio universite- to Edukologijos ir socialinio darbo instituto profesorė. Mokslinių tyrimų kryptys: gyvenimo įgūdžių ugdymas(is), ugdymo proceso modeliavimas, sveikatos saugojimas, stiprinimas ir ugdymas, įvairių besimokančiųjų kompetencijų raiška, socialinių kompetencijų ugdymas, socialinių darbuotojų ir pedagogų rengimas.

Vida Gudžinskienė, Doctor of Social Sciences (Education), Mykolas Romeris University, Institute of Educational Sciences and Social Work, Professor. Research areas: modelling of educational process, (self- development of life skills, health protection, promotion and (self-) education, expression of different student competences, development of social competences, social worker and teacher training.

Nerijus Ramanauskas, Mykolo Romerio universiteto Edukologijos ir socialinio darbo instituto magistras. VėšĮ Paparčių šv. Juozapo šeimos namų socialinis darbuotojas, atestuotas GIMK mokytojas. Mokslinių tyrimų kryptys: socialinis darbas su vaikais ir jaunimu, būsimų globėjų (rūpintojų) ir įtėvių mokymas ir konsultavimas.

Nerijus Ramanauskas, Master of Mykolas Romeris University, Institute of Educational Sciences and Social Work. Social worker, certified teacher PRIDE at Public Institution Paparčiai St. Joseph's family home. Research areas: social work with children and youth, future guardians and adoptive parent training and counseling.